

ISSN: 2147-8465

e-ISSN: 2791-9773

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ
KAREFAD

Ketenci/Kettânî Ömer Paşa'nın Bilinirliğine ve Vakıflarına Dair Yeni Tespitler

Abdulkasim Gül ¹
Erzurum Teknik Üniversitesi

Öz

Osmanlı devlet adamlarından beylerbeyi seviyesinde olanların birçoğunun hayatı, diğer kaynaklarda yeterli bilgi bulunmadığı durumda ancak arşiv kaynaklarının yardımıyla bilinebilmektedir. Bu makalenin konusunu teşkil eden Ketenci ve Kettânî lakaplarıyla bilinen Ömer Paşa hakkında da dönem eserlerinde yeterli bilgi mevcut değildir. Bu çalışmanın amaçlarından biri, yaklaşık elli yıllık arşiv kayıtları ve dönem yazarlarının yardımıyla onun biyografisini oluşturmaktır. Diğer taraftan Ömer Paşa'nın bıraktığı eserler ve vakıfların, aynı isimde diğer bir devlet adamına mal edilmesi durumu söz konusudur. Makalemizin diğer bir amacı ise söz konusu durumu ele almak ve bu eserlerle Ömer Paşa arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Ömer Paşa, Elmalı, Tophane, mescid

¹ Dr., Erzurum Teknik Üniversitesi Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Erzurum/Türkiye, E-posta: abdulkasim.gul@erzurum.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3916-1509>

MAKALE TÜRÜ

Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi

03 Ağustos 2023

Kabul Tarihi

20 Ekim 2023

doi: 10.57115/karefad.1337075

Abdulkasim, G. (2023). Ketenci/Kettânî Ömer Paşa'nın bilinirliğine ve vakıflarına dair yeni tespitler. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), 203-216. <https://doi.org/10.57115/karefad.1337075>

ISSN: 2147-8465

e-ISSN: 2791-9773

ÇANKIRI KARATEKİN UNIVERSITY
JOURNAL OF FACULTY OF LETTERS
KAREFAD

New Findings on Awareness and Foundations of Ketenci/Kettânî Ömer Pasha

Abdulkasim Gül ¹
Erzurum Technical University

Abstract

The lives of many of the Ottoman statesmen at the level of beylerbeyi can only be known with the help of archival sources when there is not enough information in other sources. The subject of this article, Ömer Pasha, known by the nicknames Ketenci and Kettânî, is also not well known in period works. One of the aims of this study is to create his biography with the help of nearly fifty years of archival records and period writers. On the other hand, the works and foundations left by Ömer Pasha have been attributed to another statesman with the same name. Another aim of our article is to address this situation and to reveal the connection between these works and Ömer Pasha.

Keywords: Ömer Pasha, Elmalı, Tophane, maşjid

¹Dr., Erzurum Technical University Strategy Development Department, Erzurum/Türkiye, E-posta: abdulkasim.gul@erzurum.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3916-1509>

ARTICLE TYPE	Received Date	Accepted Date
Research Article	August 03, 2023	October 20, 2023

Osmanlı devlet adamlarının yeterince tanınmaları, eserlerinin bilinirliğini de kolaylaştırmaktadır. Aksi durum, yeterince tanınmamaları ise eserlerinin ve vakıflarının başkalarına mal edilmesine sebep olabilmektedir. İsimleri benzer beylerbeyi ve vezirlerin aynı dönemde veya aynı eyalette vazife yapması işi daha karmaşık hâle getirmektedir. Bariz örneklerinden birisi I. Süleyman ve II. Selim dönemi beylerbeyilerinden Kara Murad Paşa (Gül, 2022) tarafından yaptırılan Erzurum ve Antalya'daki camilerin Kuyucu Murad Paşa'ya atfedilmesidir. Tabii buna daha fazla misal de verilebilir.² Biyografi oluşturmada müverrihlerin aktardığı malumatlar yeterli olmadığından derinlemesine arşiv kayıtlarının incelenmesiyle bu durumun önüne geçebilir. Ancak özellikle uzun yaşayan bazı devlet adamlarının hayatlarının takibi yarım yüzyıla yakın kayıtlarının incelenmesini icap ettirmektedir.

Eserlerinin tanıtılması ve biyografisinin oluşturulmasına yönelik bazı tetkiklere rağmen, bu makalenin mevzusu olan *Ketenci* ve *Kettânî* lakaplarıyla meşhur Ömer Paşa için de yukarıda bahsedilen durumlar geçerlidir. Ömer Paşa'nın bilinirliği ve eserlerinin ona aidiyetinin tespitindeki zorluklardan birisi, lakabından kaynaklıdır. *Ketenci* (*Ketancı*) lakabının kaynak eserlerin yeni yazıya aktarılmasında³ ve arşiv kayıtlarının kataloglamasında “*Kitapçı*” şeklinde okunması, araştırmacıları bu lakaba sahip farklı bir Ömer Paşa olduğu düşüncesine sevk etmiştir.⁴

Ömer Paşa'nın bilinmesinin önündeki diğer bir mühim zorluk ise onun uzun beylerbeyilik devresinde aynı isimde çok sayıda beylerbeyinin olmasıdır. Bunların bazılarının görev yerleri *Kettânî* Ömer Paşa ile de kesişmektedir. Bu zorluğun aşılması maksadıyla dönem kayıtlarından adları Ömer olan beylerbeyilerine ilişkin tespit edilebilen bilgiler dipnotta verildi.⁵

²Halep'teki eserleri üzerine yapılmış çalışmalarda [Erdoğan, 2010; Aljaad-Ayas, 2018] Kara Şahin Mustafa Paşa oğlu Behram Paşa, görevleri bakımından diğer Behram Paşa ile karıştırılmıştır.

³*Naima Tarihi*'nin matbu nüshasındaki “*Ketancı*” lakabı bu eserin yeni yazıya aktarılmış halinde “*Kitapçı*” olarak verilmiştir (Târih-i Na'ımâ, 2014: I-2/272, 401, 500). *Naima Tarihi*'ndeki ilgili kısım Kâtip Çelebi'nin *Fezleke*'sinden alıntıdır ki zaten bu eserin yeni yazıya aktarılmış halinde “*Ketenci*” lakabı görülmektedir (Fezleke, 2017: I/457). Murat Uraz tarafından yeni yazıya aktarılan ve sadeleştirilen *Peçevi Tarihi*'nde (1968: II/446) matbu nüshadan kaynaklı olarak (Tarih-i Peçevi, 1283, II/350) aynı hataya düşülmüş ve isim “*Kitapçı*” şeklinde okunmuştur. Oysa yazma nüshalarda “*Ketancı*” yazılışı açıktır. Yazma nüshaların fotokopileri şu tezde görülebilir. Metin, 2006: A nüsha vrk. 312b-B Nüshası vrk. 387a.

⁴Ömer Paşa'nın Tophane ve Elmalı'daki vakıflarına ilişkin arşivdeki bazı kayıtlarda geçen “*Ketancı*” kelimesi, “*Kitapçı*” şeklinde okunarak tasnif edilmiştir (BOA, AE, SOS.III, 11-729; TSMa, e, 321-69). Mesela bir kayıta hem “*Kettânî*” hem de “*Ketancı*” lakabı bulunmasına rağmen katalog açıklamasında “*Kitapçı*” yazılmıştır (TSMa, e, 836-2).

⁵Göle beyi iken Temeşvar beylerbeyi olan Ömer Paşa, 6 Ekim 1596'da Şehrizol beylerbeyi tayin edildi. Bu Ömer Paşa 1600'lerin başında halen buradaydı ve bir azledilip bir tayin edilmekteydi; ama “*müfsit ve şâki*” olduğunu gösteren 24 Temmuz 1605 tarihli bir kayda göre o yerine tayin edilen beylerbeyini öldürdüğünden “*hakkından gelinmişti*” ve bu eyalet Zal Paşa oğlu Mahmud Paşa'ya verilmişti (BOA, A.RSK.d, 1474, s. 168, 182; BOA, MAD.d, 18155, s. 12, 21; BOA, A.NŞT,d, 1168, s. 7; BOA, A.d, 2935, s. 33; BOA, KK.d, 256, s. 14). Şehrizol'da görev yapan diğer bir Ömer Paşa daha vardı ki 14 Eylül 1605'te Süveyş kaptanı iken Mısır deşise nazırı yapılmıştı. Daha sonra yine Süveyş kaptanlığına verildi ki 1607'de Yemen'den hazine taşımaya görevlendirilmişti. 1611 yılındaki seferde ise Mısır ordusu başbuğluğunu yapmıştı. Halen

Diğer taraftan bazı çalışmalarda görülen, on yedinci yüzyıl sonunda vefat etmiş Öküz Ömer Paşa'yla karıştırılması⁶ hususu da aşağıda gösterildi.

Ömer Paşa'nın Hayatı ve Görevleri

Kayıtlarda babasının adı Ali Bey olan Ömer Paşa, Tekeli bir asker ailesine mensuptur. *Sicill-i Osmanî*'de o, Manavgatlı olarak gösterilmektedir (Sicill-i Osmanî, 1996: IV/1326). Ancak İstanbul'da Tophane semtine yerleşmiş olmalı ki Topçular Kâtibi Abdulkadir Efendi onu Tophaneli Ömer Çavuş olarak tanıtmıştır (Topçular Kâtibi Abdulkadir Tarihi, 2003: I/104). Selânikî Mustafa Efendi'nin verdiği malumata göre kapı ağası meşhur Gazanfer Ağa'nın yanında yetişmişti (Tarih-i Selânikî, 1999: I/387). Gazanfer Ağa'nın işlerinde onu kullandığı kayıtlardan da teyit edilebilmektedir (Erbil, 2019: 64). Rütbesi dergâh-ı âlî çavuşu iken 8 Eylül 1594 tarihinde saray mutfağındaki yolsuzlukları yüzünden azledilen Çanşnigir Mehmed Ağa'nın yerine Matbah-ı Âmire Beytülmal Emimi tayin edildi. Tayin şartı ise "masraftan elli yük akçe terakkî ettirmek" yani şişen mutfak masraflarını düzene sokmaktı (BOA, A.d, 2934, s. 255).⁷ Bu görevdeyken 16 Safer 1005/9 Ekim 1596 tarihinde Hoçova Savaşı için cephede bulunduğu sırada Çavuşbaşı yapıldı (BOA, A.RSK.d, 1474, s. 169).

bu vazifede iken 1613 Şubat'ta öldü (BOA, A.d, 2935, s. 1, 15; BOA, A.DVNSMHM.d, 76, hk. 172; BOA, A.NŞT.d, 1187, s. 115; BOA, A.RSK.d. 1482, s. 220; BOA, A.RSK.d, 1484, s. 51). 1586-88 yıllarında Tiflis'te beylerbeylik yapan Ömer Paşa, 30 Mayıs 1604'te sabık Basra beylerbeyi iken yine Basra'ya görevlendirildi. Ancak burası 29 Haziran 1604'te Elvendoglu Ali Paşa'ya verilmişti. Ömer Paşa ise 10 Ocak 1606 tarihinde Zekiye sancakbeyi tayin edildi. Temmuz 1607'den önce ölmüştü ve oğlu Osman'a bu tarihte zeamet verilmişti (BOA, A.d, 2935, s. 7; BOA, A.NŞT.d, 1187, s. 28; BOA, KK. 248, s. 27; BOA, KK.d, 70, s. 65; BOA, KK.d, 256 s. 29; BOA, A.d, 2935, s.77). Kayıtlarda 1605'te Demirkapı, 26 Şubat 1606'da Çıldır, 1608 Mart'ta sabık Gence beylerbeyi görülen Ömer Paşa, Fazlı Paşa'nın oğluydu. Bu Ömer Paşa 7 Kasım 1608'de Tekman sancağı arpalık verilerek Erzurum muhafazasında görevlendirildi. Sonrasında Tomanis beylerbeyi iken 23 Mayıs 1609'da Ardanuç sancakbeyi yapıldı. 2 Kasım 1610'da Erzurum'a 10 bin kile zahire nakletmek şartıyla Batum eyaletinde Pertekrek ve Livane sancakbeyliği verildi. Ancak 9 Kasım 1610'da Çıldır beylerbeyi tayin edildi; 27 Haziran 1611'de ibka edildi. 21 Ağustos 1611 tarihinde ise azledildi. Sonrasında Batum beylerbeyliği verilmişti ve eyalet kendisine 16 Ocak 1616'da tekrar verildi. Bu Ömer Paşa'ya Batum-Trabzon beylerbeyliği 24 Şubat 1627'de sefere görevli olmak şartıyla verilmişti; ama ihmal ettiğiinden 13 Haziran 1627'de azledildi (Şahin, 2003: hk. 579; BOA, A.RSK.d, 1477, s. 8. BOA, A.RSK.d, 1482, s. 1, 46, 198, 226, 230; BOA, A.RSK.d, 1481, s. 46, 97; BOA, A.RSK.d, 1484, s. 6; BOA, A.RSK.d, 1478 s. 70; BOA, A.RSK.d, 1480, s. 13; BOA, A.NŞT.d, 1191, s 99, 106; BOA, A.NŞT.d, 1182, s. 116; BOA, A.RSK.d. 1484, s. 154; BOA, A.RSK.d, 1485, s. 164; BOA, DFE.RZ.d, 393, s. 85; BOA, A.RSK.,d, 1496, s. 9, 13). 17 Aralık 1621'de sabık Şehrizol beylerbeyi Ömer Paşa Halep defterdarı tayin edildi (BOA, KK.d, 257, s. 60). Bir Ömer Paşa, 20 Aralık 1626'de Ohri sancakbeyi idi ve şark seferine görevlendirilmişti (BOA, A.RSK.d. 1496, s. 4). Nisan 1631'de sabık Rumili beylerbeyi ve halen başdefterdar olan Ömer Paşa varken (BOA, A.RSK.d, 1500 s. 5) 23 Ekim 1632'de sabık Rum beylerbeyi ve defterdar olan Ömer Paşa Van eyaletine görevlendirildi. 11 Kasım 1632'de ise sabık Karaman beylerbeyi, ehli kalem Ömer Paşa Trablus-Şam defterdarı tayin edildi. Eylül 1633 tarihinde halen bu görevdeydi (BOA, A.RSK.d, 1502, s. 32, 34; BOA, A.RSK.d, 1501, s. 120).

⁶Bu hususun misalleri Semavi Eyice ve Hatice Durgun'un bu makalede verilen çalışmalarında görülebilir.

⁷Bu resmî kaydın ihtiva ettiği malumatı Selânikî Mustafa Efendi de aynen vermiştir (Tarih-i Selânikî, I/387).

Ömer Paşa'nın çavuşbaşılığı iki yıl yedi ay sürdü;⁸ Haçova Muharebesi sonrasında Ciğalazade Sinan Paşa'nın azlinde sadaret mührünün alınması ve bazı beylerbeyilerinin cezalandırılması dahil bazı mühim vazifeleri yerine getirdi (Hasan Bey-zâde Târîhi, 2004: III/544-45; Tarih-i Selânikî, II/678, 688, 734, 754, 777).

Çavuşbaşı Ömer Ağa, alabileceği en yüksek makama nail olarak 15 Ramazan 1007/11 Nisan 1599 tarihinde Erzurum beylerbeyi tayin edildi (Tarih-i Selânikî, 2/839).⁹ Beylerbeyi olmasının hemen ardından Vidin tarafına serdar olan Mahmud Paşa ile sefere katıldı (BOA, A.NŞT.d, 1161, s. 121). Seferdeyken kaymakamı yani yerine bakan adamı Mahmud, meşhur Celâlîlerden Kara Murad tarafından öldürüldü (Tarih-i Selânikî, 2/839). Her ne kadar Kara Murad o taraftan ayrılrsa da Erzurum eyaletinde onun beylerbeyilik döneminde askerlerin cephede olması sebebiyle Celâlî eşkıyaları faaliyettedir (BOA, A.NŞT.d, 1165, s. 164). Ömer Paşa Eylül 1600'e kadar Erzurum beylerbeyiliğinde bulunmuşken¹⁰ bu tarihte azledildi. Bir müddet sonra Şirvan beylerbeyi tayin edildi ki Ağustos 1601 tarihinde bu eyalet uhdesindeydi. Ciğalazâde Mahmud Paşa'nın 14 Haziran 1602'de tarihinde yerine tayiniyle Şirvan eyaletindeki görevi bitti (BOA, MAD.d, 18155, s. 18, 66, 72. Târih-i Na'imâ, 2014: I/272).

Kısa bir müddet sonra Ömer Paşa Diyarbakır beylerbeyi oldu. 15 Şaban 1011/28 Ocak 1603 tarihinde bu görevdeydi (Orhonlu, 1970: BOA, A.NŞT.d, 1173, s. 53). 1603 baharında Celâlîler üzerine serdar olan vezir Nuh Paşa emrine girmesi istense de eyaletteki karışıklık yüzünden gidemedi (Orhonlu, 1970: 46, 48). Kayıtlarda Nisan 1604'te sabık Diyarbakır beylerbeyi görülen (BOA, A.NŞT.d, 1173, s. 81) Ömer Paşa'ya akabinde şark seraskeri Ciğalazade Sinan Paşa tarafından Karaman beylerbeyiliği verildi. Gerçi sonrasında Sinan Paşa bu eyaleti birkaç kez oğlu Mahmud Paşa'ya vermek için uğraştı ancak merkezden Ömer Paşa'nın beylerbeyiliği korundu (BOA, A.d, 2935, s. 17, 23, 32, 39; BOA, A.DVNSMHH.d, 75, hk. 175; BOA, A.DVNSMHH.d 77, hk. 149). Ömer Paşa Mart 1605 tarihlerinde kapısı halkı ve yanına topladığı düzensiz askerlerle Celâlî İsyânlarının en yoğun yaşandığı bu eyaletteki bazı faaliyetlerin içindeydi (BOA, A.DVNSMHH.d 75, hk. 496).¹¹ Onun intikam mücadelesi içinde olması muhtemeldir çünkü Ekim 1604 tarihli, Elmalı ahâlisinin merkeze gönderdiği bir şikâyet kaydına göre Karayazıcı takımından bazı Celâlîler tarafından öldürülmüş Ömer Paşa

⁸Onun çavuşbaşılığını gösteren kayıtlar için bkz. BOA, A.RSK.d, 1474 s. 259; BOA, A.RSK.d, 1475; BOA, A.NŞT.d, 1156, s. 51; BOA, A.NŞT.d, 1157, s. 148, 225; BOA, A.NŞT.d, 1162, s. 4; BOA, A.NŞT.d, 1193, s. 89. Bir yıl sonra çavuşbaşı olan diğer bir Ömer vardır ki onun unvanı "Kazancı" idi.

⁹Ömer Paşa'nın tayinini gösteren tarih, BOA, A.NŞT.d, 1161, s. 75'de geçmektedir. 9 Kasım 1599 tarihli kayıta Erzurum beylerbeyi Ömer Paşa'dır (BOA, AE, SMMD.III, 1-21).

¹⁰Şubat ve Mart 1600 tarihli kayıtlar için bkz. BOA, A.NŞT.d, 1165, s. 145, 149, 151. 19 Temmuz 1600'de görevde olduğunu gösteren kayıt için ise bkz. BOA, A.NŞT.d, 1166, s. 76.

¹¹Mühimme defterindeki karışıklıktan dolayı bu kaydı Mustafa Akdağ 1603 olarak tarihlendirmiş ve bu sıradaki vakaları anlatırken kullanmıştır (Akdağ, 2013: 396).

kardeşi İbrahim Bey'den bahsedilmektedir (BOA, A.DVNSMHM.d, 75, hk. 654). 1605 baharında Ömer Paşa'dan Avusturya seferine katılması istendi, (BOA, A.DVNSMHM.d, 77, hk. 149; BOA, A.DVNSMHM.d, 75, hk. 60) 26 Ekim 1605'de ise Karaman beylerbeyliği Mustafa Paşa'ya verildiğinden o bu eyaletten azledildi (BOA, KK.d, 256, s. 6, 21, 22; BOA, A.RSK.d. 1480, s. 14; BOA, A.d, 2935, s. 70).

Bir müddet mazul kalan¹² ve halen o muhitte bulan Ömer Paşa'ya, Celâli seferine katılmak üzere Konya'da sadrazam Kuyucu Murad Paşa'yı karşılaması Temmuz 1607'de emredildi. Sadrazam çoğu mazul, düzensizliklere bulaşmış veya itaatsizlik etmiş diğer beylerbeyi ve sancakbeyleri gibi onu da yanına istedi. Zaten bu döneme ilişkin kayıtlara göre Ömer Paşa ve adamları Kayseri muhitinde bazı karışıklıklara dahil olmuştu. 16 Rebiülahir 1016/10 Ağustos 1607 tarihli şikâyet kaydına göre bir ay önce Ömer Paşa, Zülfikar Paşa ve diğer bazı zorbalarla beraber 10 bin kişilik kuvvetle Kayseri ve çevresinde ahaliye baskı ve zulüm yapıyordu (BOA, (MŞH.ŞSC.d), Kayseri, No 14, s. 36).¹³ Sadrazam Murad Paşa, Ömer Paşa'ya peş peşe üç kere emir gönderdi ki bunun sebebi, o ve adamlarının öldürülen Karaman beylerbeyi Ahmed Paşa'nın akıbetine uğrayacaklarından korkarak orduya gelmek istememeleriydi. Murad Paşa teşvik için taahhütte bulundu; sefere katılmaları ve yapacakları hizmetler mukabilinde "günahlarının af olunacağı" bildirdi. Bununla da kalmadı, Ömer Paşa'yı önce Maraş beylerbeyi tayin etti, sonra vazgeçip Antep sancakbeyi yaparak ona Kilis'te bir kale inşa etme görevi verdi.¹⁴ İtaat eden Ömer Paşa hayatını kurtarmıştı çünkü Murad Paşa, Erzurum eyaleti verildiği halde gitmeyen Yusuf Paşa gibi birçok beylerbeyini ölümle cezalandırmıştı. Canbolatoğlu Ali Paşa'yla yapılan savaştan sonra Ömer Paşa, Kilis sancakbeyi tayin edildi ki 2 Mart 1608'de bu sancak onun uhdesindeydi (BOA, A.NŞT.d, 1188, s. 73).¹⁵ 5 Şubat 1609 tarihinde önceki tayininde de var olan vergi tahsili şartı korunarak görevi uzatıldı. 29 Mart 1609 tarihinde ise Osman Paşa'nın azli üzerine Rum beylerbeyi tayin edildi. Burada birkaç ay görev yaptıktan sonra 27 Eylül 1609'da azledildi ancak üç gün sonra göreve iade edildi ve bu eyalette 9 Mayıs 1610 tarihine kadar kaldı. Mazulen bekleyen Ömer Paşa Ocak 1611'de tekrar Rum beylerbeyliğini almak için payitahtta teşebbüste bulundu ancak Diyarbakır'da bulunan sadrazam Murad Paşa bu eyaleti Osman Paşa'ya verdi (BOA, A.RSK.d, 1481, s. 36, 41, 62, 64, 66, 67, 84, 104; BOA, A.RSK.d, 1482, s. 106; BOA, A.RSK.d, 1484, s. 45).

¹²23 Ekim 1606 tarihli bir arzında hâlen sabık Karaman beylerbeyi görülmektedir (BOA, A.RSK.d. 1480, s. 14).

¹³(Bu kaydın varlığı, Mustafa Akdağ'ın *Türk Halkının Dirlik Düzenlik Kavgası* adlı kitabından öğrenilmiştir.)

¹⁴Ağustos 1607 tarihli bazı kayıtlarda ona sabık Karaman ve sabık Dulkadir beylerbeyi olarak hitap edilmektedir. (Şahin, 2002: hk. 288, 415, 436). Kasım 1607 tarihli bir kayıta ise o yine sabık Karaman beylerbeyi olarak gösterilmektedir (BOA, A.NŞT.d, 1191, s. 63).

¹⁵Ocak 1609'da halen sabık Karaman beylerbeyi olarak gösterilmekteydi (BOA, A.RSK.d, 1481, s. 36).

Yaklaşık bir yıl bekleyen Ömer Paşa'yı sonraki sadrazam Nasuh Paşa, 1612 başında Erdel'deki karışıklığı düzene koymak için görevlendirdi (Fezleke, 2017: 1/457: BOA, A.RSK.d, 1485, s. 5). Bu vazifeyi yerine getirdiğinde 10 Ocak 1613'te memleketinin olduğu Teke sancağını da kapsayan Anadolu eyaletine tayin edildi. 22 Şubat 1615 tarihinde azledilene kadar burada görev yaptı. 12 Şubat 1617 tarihine kadar bekleyen Ömer Paşa, hazineye 220 bin flori tahsil etmek şartıyla Trablus-Şam beylerbeyi oldu. Ağustos 1617'de tayini yenilendi (BOA, A.RSK.d, 1484, s. 119; BOA, A.RSK.d, 1485, s. 47, 110, 147, 161; BOA, A.RSK.d, 1486, s. 13. BOA, A.NŞT.d, 1221, s. 71). Ancak sonrasında bu eyaletten ayrıldığı, 4 Mart 1618 tarihli, Finike ve Andrankan iskeleleri nezaretine el koyduğu iddiasını ihtiva eden hakkındaki bir şikâyetten anlaşılmaktadır (TSMA,e, 855-65).¹⁶ Söz konusu şikâyet aslında bu sancaktaki bir mücadeleyle alakalıydı. Ömer Paşa hem Teke yöresine hakim -daha evvel Anadolu beylerbeyliği ve Teke sancakbeyliği yapan- Tekeli Mehmed Paşa hem de onun yerine geçen kethüdası -Nisan 1618'de Teke sancakbeyi görülen (BOA, A.NŞT.d, 1228, s. 49)- Bayram Paşa ile rekabet halindeydi. 1620-21 yıllarında da Ömer Paşa Teke sancakbeyi olarak bir tayin edilip bir azledilmektedir. Bu yüzden kayıtlarda ondan bazen Teke sancakbeyi bazen sabık Trablus-Şam beylerbeyi olarak bahsedilmektedir. Ömer Paşa Teke sancağına tayin edilmesini, ahalinin kendisini istediğini iddia ederek de talep ediyordu. (BOA, KK.d, 257, s. 2, 28, 52, 58. TSMA.e, 650/28). Paşaların rekabetine, sancaktaki görevlere kendi adamlarını tayin ettirme de dahildi. Öyle ki Antalya dizdarının sürekli değişmesi divanda görüşülen bir mesele haline gelmişti (BOA, A.NŞT.d, 1228, s. 54, 57, 76, 129, 131, 151, 156, 164, 169, 187, 190).

Lefkeli Mustafa Paşa sadrazam olduğunda (8 Temmuz 1622) Akka'da itaatsizliği görülen Seyfoğlu Yusuf Paşa ile mücadele için Ömer Paşa, yeniden Trablus-Şam beylerbeyi yapıldı. Ömer Paşa'nın bu göreviyle alakalı Na'imâ Mustafa Efendi'nin eserinde bazı bilgiler bulunmaktadır. Buna göre Ömer Paşa henüz askerî harekâta başlamışken 21 Eylül 1622 tarihinden sadrazam değişmişti. Merkezdeki adamlarını kullanan Yusuf Paşa bu harekâtı durdurma kararı çıkartmıştı ancak Ömer Paşa Yusuf Paşa'nın rakibi Mağanoğlu ile Akka'yı kuşatmaya devam etmişti. Bu sefer Akka kadısı araya girerek anlaşmalarını sağladı. Yusuf Paşa yaptırdığı bir burçta hazine olduğu şayiasını yayarak Ömer Paşa'ya bir hile yaptı. Ömer Paşa'nın durumu öğrenmek için gönderdiği adamı, "burcun mahzeninde hazine var" diye haber getirmişti ama sonrasında bu haberin doğru olmadığı anlaşılmıştı. Ömer Paşa kendi adamını öldürmüştü ancak durum merkeze Ömer Paşa'nın hazineye el koyduğu ve durumu örtmek için müjdeciyi öldürdüğü şeklinde yansımıştı. Trablus-Şam beylerbeyliğinden azledilen Ömer Paşa Antalya'ya döndü. Daha önce şehirde çıkan karışıklıkla¹⁷ ilgilendi, kadıyı katleden imam ve dizdarı öldürttü (Târih-

¹⁶1620 yılında Hüseyin Paşa Trablus-Şam beylerbeyi idi. BOA, DFE.RZ.d, 393, s. 229-235.

¹⁷Na'imâ Mustafa Efendi bu karışıklık hakkında bilgi vermemiştir.

i Na‘imâ, 2014: 2/500-01).¹⁸ Zilhicce 1031/Ekim 1622 tarihinde Trablus-Şam beylerbeyi görüldüğüne göre (BOA, KK.d, 1696, s. 584)¹⁹ Ömer Paşa bu tarihten sonra eyaletten ayrılmıştı.

Ömer Paşa’ya Trablus-Şam’daki görevinden sonra beylerbeyilik vazifesi verilmedi. Bundan dolayı sonraki kayıtlarda hep sabık Trablus-Şam beylerbeyi olarak gösterilmiştir.²⁰ Kısa süreli Eflak-Boğdan görevi dışında beylerbeyiliklerini devletin Asya eyaletlerinde geçiren Ömer Paşa, döneminde iyice yaygınlaşan vezirlik rütbesine ise nail olamamıştı.

Ömer Paşa aşağıda gösterilecek vakfiyesine göre Mart 1632 tarihinde hayattaydı.²¹ Eylül 1642 tarihli bir kayda göre ise ölmüştü (BOA, A.RSK.d, 1514-B, s. 4) Mezarı, Elmalı’da yaptırdığı caminin yanındadır (BOA, C. EV, 407-20619).

Ömer Paşa ölene kadar ki hayatını memleketinde geçirmişti ama İstanbul’dan da tamamen kopmamıştı. Elmalı’da kurduğu çiftliğini sürekli büyütme istemesinden dolayı arazilere el koyduğundan buranın ahalisince merkeze şikâyet edilmişti. Ahali şikâyetlerinde, onun fukaraya zulmettiğini, tarlalarını ellerinden aldığını, kendisine düşen vergi istendiğinde ise “beylerbeyinden öşür mü talep edilir” dediğini merkeze bildirmişti (TSMA,e, 321-69).

Ömer Paşa’nın çocukları hakkında bilgi hem kayıtlarda hem de dönem eserlerinde vardır. Ahmed adlı oğlu, Ömer Paşa Erzurum beylerbeyi iken zeamet tasarruf etmekteydi (BOA, A.NŞT.d 1161, s. 112). Bu Ahmed, Ocak 1623 tarihlerinde Teke sancakbeyliği yapan Ömer Paşa oğlu Ahmed olmalıdır (BOA, DFE.RZ.d. 418, s. 413). Ömer Paşa’nın Abdurrahman adlı oğlu Aralık 1626’da Teke, Ali adlı oğlu ise Mart 1627’de İçil sancakbeyi idi (BOA, A.RSK.d, 1496, s. 7, 9). 1640-50 yıllarında Erzurum, Anadolu, Van ve Trabzon beylerbeyliği yapan oğlu, Uzun Mehmed Paşa idi (Fezleke, 2017: 2/991; Akkaya, 1957: 86). Evliya Çelebi, Mehmed Paşa ile aynı zamanlarda beylerbeyilik yapan diğer oğlu Baki Paşa’dan fazlasıyla bahsetmiştir (Seyahatnâme, 2013: II/58, 140, 141-145, 227-229, 231, 235, 237, III/69, 119). Vakıf kayıtlarında Muhammed olarak görülen oğlu Uzun Mehmed Paşa

¹⁸Bu vakaların anlatıldığı *Naima Tarihi* ve *Fezleke*’de, Ömer Paşa’nın “paşası olduğu Antakya’ya döndüğü” malumatı varsa da Antalya’nın sehven Antakya olarak yazıldığı düşünülmektedir.

¹⁹Bu bilginin varlığı Mehmet İpçioğlu’nun “*Bir Osmanlı Bütçesi Örneği: 1622 Tarihli Ruznamçe Defteri (XVII Yüzyıl Başlarında Osmanlı Kamu Ekonomisinin Tahlili Denemesi)*” adlı tezinden temin edilmiştir.

²⁰Trablus-Şam’da 1626 yılında bir Ömer Paşa görev yapmıştı ancak bu Ömer Paşa Hafız Ahmed Paşa’nın adamlarından, Diyarbakır ve ordu defterdarlığı yapan Ömer Paşa idi. Kayıtlara göre bu Ömer Paşa, Şaban 1035’e kadar serasker Hafız Ahmed Paşa’nın maiyetindeydi (BOA, MAD.d, 410, s 1. BOA, MAD.d, 905, s 29; BOA, MAD. d, 4860, s. 50, 62). Zaten 20 Aralık 1626 tarihli bir kayda göre serdar-ı sabık yani Hafız Ahmed Paşa tarafından bu eyalet Ömer Paşa’ya verilmişti ve Bağdat seferinde yeterince hazine sağladığından ibka olunması istenmekteydi. Evasıt-ı Şaban 1036/1 Mayıs 1627 tarihli kayıtta ise ahali ondan hoşnut olduğundan yeniden ibka edilmişti. Ancak bu kararın hemen birkaç gün sonra vazgeçilmiş ve eyalet 8 Mayıs’ta sipahiler ağası İbrahim Ağa’ya verilmiştir (BOA, A.RSK.d, 1496, s. 5, 6, 12; Topçular Kâtibi Tarihi, 2003: 2/833).

²¹Şubat 1631 tarihli bir kayıttan da hayatta olduğu anlaşılabilir (BOA, A.DVNSMHM.d 85, hk. 137).

idi. Kızının adı ise Hatice idi. Ömer Paşa'nın çok fazla oğlu olmasına rağmen 1750'li yıllarda erkek evladından nesebi kesilmişti (BOA, C.EV, 195-9724, 407-20619).

Selânikî Mustafa Efendi'ye göre Ömer Paşa Çavuşbaşı iken kardeşi Ekim 1596'da mutfak emini olmuştu (Tarih-i Selânikî, 1999: 2/632). Ancak onun sonraki görevleri bilinmemektedir. Bu yukarıda bahsedilen -Celâlilerce öldürülen- İbrahim yahut kayıtlarda görülen diğer kardeşi Ali olabilir.

Ömer Paşa'nın Eserleri ve Vakıfları

Ömer Paşa da çoğu devlet adamı gibi hayrat bırakmıştı. Eserlerini henüz çavuşbaşılığı döneminde inşa ettirmiş ve bunlar için vakıflar tesis etmişti. Memleketi Elmalı'da cami yaptırma isteğinde bulunmuş ve 7 Ekim 1597'de kendisine ruhsat verilmişti (BOA, A.RSK,d, 1474, s. 262). Sonrasında burası pazar yeri ve hanlardan gelirleri olan bir külliye çevrilmişti ki vakfiyesinin tarihi Evail-i Safer 1017/17-26 Mayıs 1608'dir (Durgun, 2020: 47). Bu eserini ve vakfını tanıtan tafsilatlı çalışmalar mevcuttur (Durgun, 2020; Eyice, 2007; Ersü, 1967; Köşklü, 2003).

Ömer Paşa'nın diğer eseri İstanbul'da Tophane semtindedir. Hakkında malumat vermeden evvel Ömer Paşa'ya aidiyeti hususundaki şüpheleri ele almak ve bu şüphenin kaynağını göstermek gerekir. Çünkü son dönemlerde yapılan bazı çalışmaların da tesiriyle artık Tophane'deki Ömer Paşa Camisi'ni -IV. Mehmed devrinde silahtarlıktan çıkıp en son Bağdat beylerbeyliğinden azledildiği 1691 yılında vefat eden- Öküz Ömer Paşa'nın yaptırdığı kabul edilir hale gelmiştir (Durgun, 2020: 47-48; Eyice, 2007: 79). Bu karışıklık *Hadîkatü'l-Cevâmi'* den kaynaklanmıştır. Bu kitapta yapının adı Ketencizade Ömer Paşa Mescidi olarak yazılıdır ancak banisi olarak Öküz Ömer Paşa verilmiştir. Bani tanıtılırken onun Zilhicce 1102/Eylül 1691'de Bağdat valiliğinden azledildiği, Elmalı'da bir cami yaptırdığı ve orada vefat ettiği yazılmıştır. Verilen bilgilerden, Tophane ve Elmalı'daki eserlerin sahibinin aynı kişi olduğunun kabul edildiği ancak Ömer Paşa'nın şahsında hata yapıldığı anlaşılmaktadır (*Hadîkatü'l-Cevâmi'*, 1281: II/74-75).

Sicill-i Osmanî'de bu hata bulunmamaktadır, Tophane'deki yapı Ketenci Mescidi adıyla Kettâni Ömer Paşa'nın eseri olarak verilmiştir (Sicill-i Osmanî, 1996: IV/1326). Buna karşılık Tahsin Öz, *Hadîkatü'l-Cevâmi'*deki malumatları tekrarlamış, tamirler ve tevliyetlere ait kayıtlara dayanarak mescidin inşa tarihini 1690 ve 1710 olarak vermiştir (Öz, 2015: II/39).

Ömer Paşa Tophane'deki eserlerini ve vakfını henüz Çavuşbaşı iken tesis etmişti. Bizzat Ömer Ağa b. Ali Beğ tarafından hazırlattırılan vakfiyenin tarihi Evasıt-ı Zilkade 1006/Haziran 1596'dır. Tophane yakınlarında Süheyl Ağa Mahallesi'nde Ömer Ağa'nın yıllık 140 akçe mukabilinde mukataa usulüyle tasarrufunda tuttuğu Sultan Bayezid Vakfı'na ait yapı bünyesindeki evler ve dükkânlardan başka üç değirmen, bir fırın ve bir hamamı vakfa dahil

etmişti. Hayatta kaldığı sürece evde kendi oturacak sonra erkek evlatlarına kalacak, dükkân ve diğer işletilen kısımların gelirleri *Tophane’de Süheyl Ağa Mahallesi’nde inşa ettiği mescidin* aydınlanmasına, imam-müezzinine ve diğer hizmet edenlere, mahalledeki çeşme ve hamamın sularına harcanacaktı. Ayrıca Elmalı kasabasında inşa ettirmekte olduğu camiye de gelirden aktarılacaktı (Rumeli Kazaskerliği Sicilleri, No 55, vrk 92B-93A).

Ömer Paşa söz konusu vakfiyede Evahir-i Şaban 1041/Mart 1632 tarihinde değişiklik yaptı. Değişikliğe göre vakfın tevliyeti hayatta kaldığı sürece kendi uhdesinde olacaktı, sonra damadı Mehmed Çavuş’a, onun ölümünden sonra ise kızının soyuna kalacaktı. Yeni metinde hem Süheyl Ağa Mahallesindeki mescit hem de Elmalı’daki camisine ilişkin tahsisler korundu (Rumeli Kazaskerliği Sicilleri, No 55, vrk 96B).

Ömer Paşa’nın Tophane’deki mescidi, Elmalı’daki camisinden evvel inşa edilmişti ve buradaki vakfına dahil edilmişti. Bu durumda mescidin Öküz Ömer Paşa tarafından yaptırıldığı kanaatinin dayanağı yoktur. Yine bir çalışmada (Durgun, 2020) unvan farklılığına dayanılarak ileri sürülen, Elmalı ve Tophane’deki eserlerin farklı Ömer paşalara ait olduğu iddia²² da geçersizdir. Çünkü her iki yerdeki eserlerle alakalı kayıtlarda Ömer Paşa’nın bütün unvanlarının kullanıldığı açıktır.²³ Diğer taraftan Tophane’deki mescidin bulunduğu mahallenin ismi Süheyl Ağa iken önce Çavuşbaşı, sonrasında *Kettâni* olarak değiştirilmiştir (BOA, MVL 838-26; BOA, C.EV, 641-32327).

21 Eylül 1641 tarihli kayda göre Tophane’deki vakfın tevliyeti, damadı Mehmed Çavuş üzerindeydi (BOA, A.RSK.d, 1514-B, s. 4). 1763 yılında Elmalı’da vakfın mütevellisi, Tophane’deki vakfın tevliyetinin de kendisine devreni istemişti. Muhtemelen 1596 yılındaki düzenlemede erkek evlatlara verilen ancak 1632 yılındaki düzenlemeyle kaldırılan hakka dayanarak bu teşebbüste bulunmuştu. Ama vakıflar idaresince her iki vakfın tevliyetinin birleştirilmesi kabul edilmemişti (BOA, C.EV, 157-7835).

Ömer Paşa’nın Tophane’deki vakfına ait bazı dükkanlar on dokuzuncu yüzyıl başında top arabacıları kışlası genişletildiğinde buraya dahil edilmiş, karşılığında Duhan ve Emtia gümrüklerinden gelir tahsis edilmişti (BOA, C.EV, 152-7555/151-7551/641-32327).

Etik Bildirim ve Etik Kurul Kararı

Yazar, bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Çankırı Karatekin

²²Durgun, “Ömer Paşa ve Elmalı’daki Vakfı”, 47-48.

²³25 Şevval 1175 tarihli Elmalı’daki camisinin vakfiyle alakalı bir belgede o Kettâni Ömer Paşa olarak gösterilmektedir (BOA, C.EV, 460-23295), Tophanede yaptırdığı camiyle alakalı kayıtlarda Ketancı, (BOA, İE.E, 30-3509; BOA, AE.SAMD.III, 56-5561; BOA, AE, SOSM.III, 11-729), Kettâni (BOA, C.BLD. 46-2292; BOA, İE.EV, 30-3509), Kettânizâde (BOA, C.EV, 641-32327) lakabı kullanılmıştır.

Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Sonuç

Yukarıda biyografisi oluşturulan Ömer Paşa'nın idarî-askerî görevlerde yükselmesi ve memleketiyle bağlantısı, dönemin siyasi ve toplumsal şartlarında gerçekleşmişti. Onun beylerbeylik öncesi görevlerde yükselmesi, Gazanfer Ağa'ya yakınlığıyla alakalıydı. Hatta çavuşbaşılıktan, haslarının yüksekliği bakımından itibarlı eyalet olan Erzurum'a verilmesi de hamisi sayesindeydi. Bu durum III. Murad döneminde oldukça artan, kadınlar²⁴ dahil olmak üzere saray görevlilerinin tayinlere müdahalelerinden kaynaklıydı.

Ömer Paşa'nın dikkat çeken diğer bir vasfı ise memleketi Antalya ile münasebetinin yoğunluğudur. Yatırımını buraya yapmış ve hayratının büyük kısmını burada tesis etmişti. O bu bakımdan devşirme devlet adamlarından farklıdır. Çünkü devşirme ve köle asıllı beylerbeyleri genel durumda görev yaptıkları yerlerle olan bağlarıyla tanınmışlardı ve buralarda imar faaliyetlerinde bulunmuşlardı.

Ömer Paşa'nın henüz beylerbeylik öncesinde, görevleri sebebiyle payitahttan ayrılamaz bir durumdayken Antalya'ya ilgisi başlamıştı. Muhtemelen burada ailesinin itibarlı durumunu korumak ve daha güçlendirmek istemişti. Celali İsyanları döneminde bölgeye hâkim olmak isteyenlerle, kardeşleriyle beraber mücadeleleri söz konusuydu. Sonraki dönemde ise Ömer Paşa eyalet idaresi verilmediğinde memleketinde bulunmuştu. Hatta bahsedildiği üzere buranın idaresini ele geçirmek için mücadele vermişti. Ona bu imkânı sağlayan husus, beylerbeyilerinin azledildiklerinde yeniden görev verilene kadar İstanbul'da beklemeleri kaidelerinin on yedinci yüzyıl başında terkedilmesidir.

Timar sisteminin işlerliğini yitirdiği bu dönemde devlet arazilerine çiftlikler kuran askerî zümreye o da katılmıştı ve gücü sayesinde durumdan fazlasıyla istifade etmişti. Beylerbeyilik ve sancakbeyliği rütbesi kazandığı oğulları sayesinde geniş araziye sahip bir hanedan teşkil etmişti. Ancak yaklaşık yüz yıl sonra nesebinin kesilmesiyle bu hanedanlığı on sekizinci yüzyıl sonundaki ayanlar dönemine ulaşamamıştı.

²⁴Mesela III. Murad döneminde harem dairesinin nüfuzlu kethüdalarından Canfeda Hatun'un İbrahim ve Mahmud adlı kardeşleri beylerbeyi tayin edilmişti Tarih-i Selânikî, 1999: I/247, 273.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

Ali Emiri

Sultan III. Osman (AE, SOS.III): 11-729.

Sultan III. Mehmed (AE, SMMD.III): 1-21.

Sultan III. Ahmed (AE.SAMD.III): 56-5561.

Cevdet

Evkaf, (C.EV): 151-7551, 152-7555, 157-7835, 195-9724, 407-20619, 460-23295, 641-32327.

Belediye (C.BLD): 46-2292.

İbnülemin

Vakıf (İE.EV): 30-3509.

Meclisi Vala (MVL): 838-26.

Bab-ı Asafl

Mühimme Defterleri (A.DVNSMHM.d): 75, 76, 77, 85.

Ruus Kalemî Defterleri (A.RSK.d): 1474, 1475, 1477, 1478, 1480, 1481, 1482, 1484, 1485, 1486, 1496, 1500, 1501, 1502, 1514B.

Nişan Tahvil Defterleri (A.NŞT,d): 1156, 1157, 1161, 1162, 1165, 1166, 1168, 1173, 1182, 1187, 1188, 1191, 1193, 1221, 1228.

Sadaret Defterleri (A.d): 2934, 2935.

Kamil Kepeci (KK,d): 70, 248, 256, 257, 1696.

Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d): 410, 905, 4860, 18155.

Timar ve Zeamet Ruznamçe Defterleri (DFE.RZ.d): 393, 418.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Evraklar (TSMA, e): 321-69, 836-02.

Meşihat Arşivi

Rumeli Kazaskerliği Sicilleri: No 55.

Şerhiye Sicilleri (MŞH.ŞSC.d): Kayseri, No 14.

Kitap, Makale ve Tez

- Akdağ, M. (2013). *Türk halkının dirlik düzenlik kavgası Celâli isyanları*. Yapı Kredi Yayınları.
- Akkaya, Z. (1957). *Vecihi devri ve eseri (1637-1661/1057-1071)*. [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi].
- Aljaad, A. ve Ayas, M. (2018). Halep'teki Osmanlı camilerinin yönetimi. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 239-262. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/guifd/issue/43119/522590>
- Durgun, H. (2020). Ömer Paşa ve Elmalı'daki vakfı üzerine bazı tespitler. *Vakıflar Dergisi*, 54, 41-57. <https://doi.org/10.16971/vakiflar.682872>
- Erbil, B. (2019). *Gazanfer Ağa, hayatı ve yaptırdığı eserler [Gazanfer Agha, his biography and waqfs]*. (Tez No. 554083) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Erdoğan, M. K. (2010). XVI. yüzyılda Halep'te bir Osmanlı vakfı: Behram Paşa külliyesi. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 22, 1-26.
- Ersü, E. (1967). *Elmalı'da Türk yapıları*. [Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi].
- Evliyâ Çelebi, (2013). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi seyahatnâmesi*. Cilt I-VI. (Yay. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı). Yapı Kredi Yayınları.
- Eyice, S. (2007). Ömer Paşa külliyesi. *İslam ansiklopedisi* içinde. Cilt 34. 78-80. TDV.
- Gül, A. (2022). Erzurum beylerbeyi Kara Murad Paşa. *Tarih ve Tarihçi*, 1, 96-105. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/history/issue/74636/1226982>
- Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa. (2004). *Hasan Bey-zâde târihi, metin ve indeks (1003-1045/1595-1635)*. Cilt III. (Haz. Şevki Nezihî Aykut). Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Hüseyin Ayvansarâyî, (1281). *Hadîkatü'l-cevâmi'*. Cilt II. Matbaa-yı Âmire.
- İbrahim Peçevî. (1283). *Tarih-i Peçevî*. Cilt II. Matbaa-yı Âmire.
- İbrahim Peçevî. (1968). *Peçevî tarihi*. Cilt II. (Sad. Murat Uraz). Neşriyat Yurdu.
- İpçioğlu, M. (1996). *Bir Osmanlı bütçesi örneği: 1622 tarihli ruznamçe defteri (XVII. yüzyıl başlarında Osmanlı kamu ekonomisinin tahlili denemesi)*. (A model of official transactions of Ottoman Empire dated 1622. A model of Ottoman budget (An analysis of the Ottoman public economy in early seventeenth century)). (Tez No. 51770) [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

- Kâtib Çelebi, (2017). *Fezleke, (Osmanlı tarihi 1000-1065/1591-1655)*. Cilt I. (Haz. Zeynep Aycibin). Çamlıca Yayınları.
- Köşklü, Z. (2003). Antalya/Elmalı Ömer Paşa külliyesi. *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 91-124.
- Mehmed Süreyya. (1996). *Sicill-i Osmanî*. Cilt IV. (Haz. Seyit Ali Kahraman). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Metin, M. (2006). *Peçevî tarihi edisyon kritiği Bağdat nüshası (284-317 Metin, Dizin, Özel Adlar Sözlüğü) (Peçevi History)*. (Tez No. 209686) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). *Târih-i Na'îmâ*. Cilt I-II. (Haz. Mehmet İpşirli). Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Orhonlu, C. (1970). *Osmanlı tarihine âid belgeler, Telhisler (1597-1607)*. Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Öz, T. (2015). *İstanbul camileri*. Cilt II. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Selânikî Mustafa Efendi, (1999). *Tarih-i Selânikî*. Cilt I-II. (Haz. Mehmet İpşirli). Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Şahin, D. (2003). *XVII. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'da Celâli hareketleri, (8 numaralı mühimme zeyline göre) (Beginnig of XVII. century Jalali Movements in Anatolia (According to 8 Numbered Mühimme Zeyl))*. (Tez No. 140891) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Şahin, M. (2002). *Kuyucu Murad Paşa'nın Celâli seferi mühümmesi (1607)*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. (Tez No. 125153) Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Topçular Kâtibi Abdulkadir (Kadrî) Efendi. (2003). *Tarih, (metin ve tahlil)*. Cilt I. (Yay. Ziya Yılmaz). Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Etik Bildirim ve Etik Kurul Kararı

Yazar, bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.